

Bijlage 2. Geschiedenis van een kolonisatiepoging

Vertaling uit het Engels: **Supplement 2. History of colonization attempt**

Uit Dutch Settlers at Voorzorg in Suriname Decimated by 1845 Epidemic

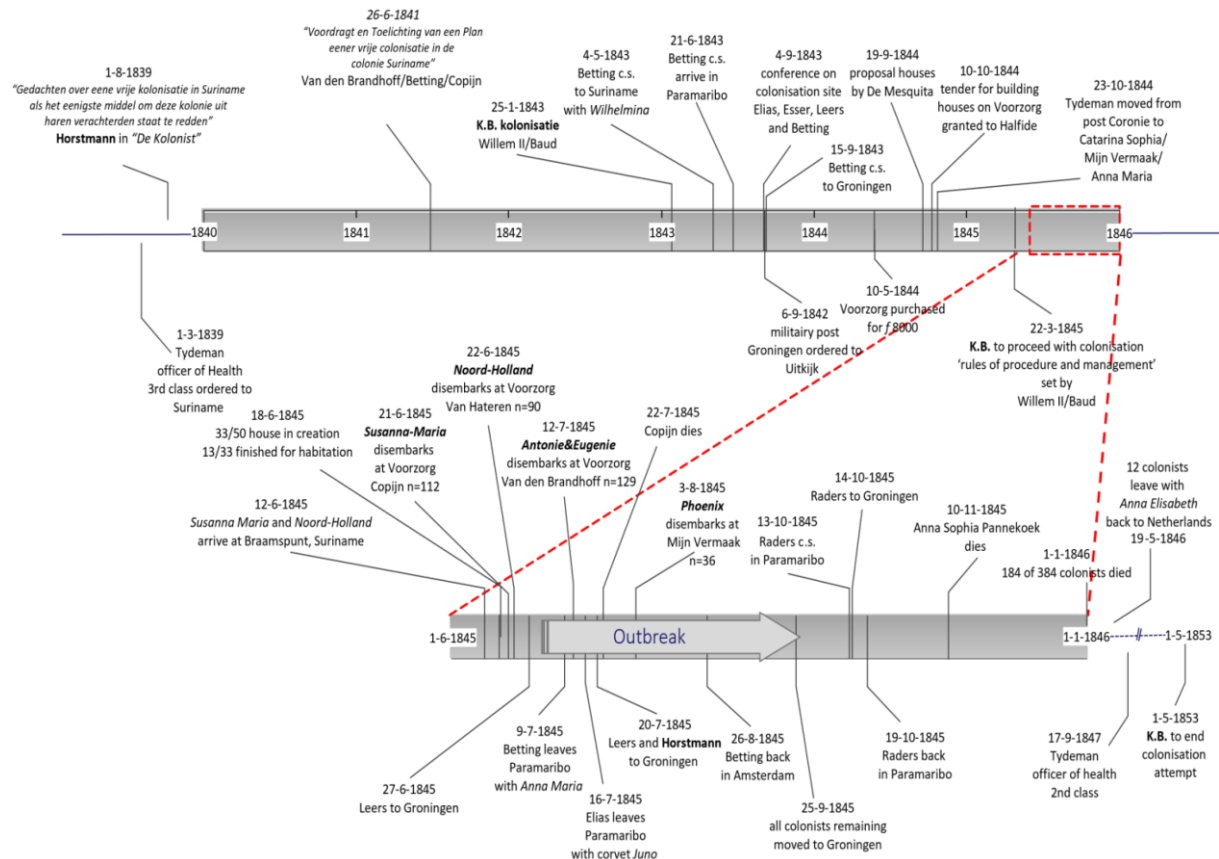
Jaap T. van Dissel e.a.,

Medical Research Archives, European Society of medicine, 30 september 2023

Bijlage 2 Geschiedenis van de kolonisatiepoging.

In 1845 leidden de dominees Betting, Copijn en Van den Brandhof, met steun van de Nederlandse regering, een poging tot kolonisatie van Europese boeren in de Nederlandse kolonie Suriname in Zuid-Amerika (Tijdslijngeschiedenis Figuur S2.1). De poging volgde op een pleidooi uit 1839 in "De Kolonist" van de Paramaribo-arts FH Horstmann om de barre levensomstandigheden in Suriname te helpen verbeteren door middel van immigratie van een middenklasse uit het moederland. Hoewel koning Willem II en zijn minister van Koloniale Zaken Baud dit specifieke plan verwierpen, omarmden zij later het voorstel uit 1841 van de drie dominees, geschreven in dezelfde gedachte.

Figuur S2.1 Tijdslijn van gebeurtenissen voorafgaand aan de kolonisatiepoging van 1845 in Voorzorg aan de Saramacca-rivier, en de daaropvolgende uitbraak van ziekten. K.B. duidt op het officiële Koninklijke Besluit van koning Willem II en zijn minister van Koloniale Zaken Baud.

In de jaren dertig en vijftig van de negentiende eeuw worstelde de Nederlandse regering met de aanpak van de wijdverbreide armoede in Nederland en alle emigratiepogingen werden verwelkomd om de druk op de sociale voorzieningen te verminderen. Bovendien werd het kolonisatie-experiment ondernomen in een tijd waarin Nederland verdeeld was over wanneer en hoe een einde moest worden gemaakt aan de slavernij in Suriname. Het doel ervan was aan te tonen dat Europeanen in de tropen konden werken en zichzelf konden onderhouden, iets wat de plantagedirecteuren in Paramaribo en de eigenaren in Nederland niet zagen zitten. Dominee Betting kreeg de taak om in Suriname toezicht te houden op de noodzakelijke voorbereidingen voor de opvang van zo'n 50 boerenfamilies uit een groep van zo'n 200 gezinnen die naar verwachting de volledige koloniatemacht zouden vormen. Betting werd begeleid door twee boeren en een klusjesman. Zo werd in 1843, een paar maanden na aankomst, tijdens een overleg in Paramaribo tussen gouverneur

Bijlage 2. Geschiedenis van een kolonisatiepoging

Elias, dominee Betting en regeringsfunctionarissen Leers en Esser besloten tot actie over te gaan: de nederzetting Groningen was gekozen als kolonisatieplaats en de militaire bezetting van het plaatselijke fort kreeg het bevel te vertrekken om plaats te maken voor Betting en de boeren. Al snel liep het mis toen pogingen mislukten om de droge en arme grond in Groningen te bewerken en er bijna een jaar later van de voorbereidingen nog weinig was terechtgekomen. De twee boeren, Bovenkamp en De Vries, keerden terug naar Nederland, terwijl Betting en de klusjesman Rijdsdijk niet meer met elkaar overweg konden. Betting informeerde minister Baud over zijn twijfels over de mogelijkheid van kolonisatie. De door hem gemaakte bezwaren hadden tot gevolg dat het al begonnen werk werd stopgezet en dat er weinig werd gedaan om de kolonisten te ontvangen toen zij de reis in mei 1845 aanvaardden. Al snel adviseerde Betting de kolonisatiepoging af te raden, wat alarm veroorzaakte in Paramaribo en ontsteldenis in Nederland. Om tenminste een deel van de kritiek tegemoet te komen, kocht de lokale overheid voor fl. 8000 de vruchtbare maar moerassige plantage Voorzorg aan de andere kant van de Saramaccarivier, tegenover Groningen. Er werden aanbestedingen uitgeschreven voor de bouw van de benodigde huizen voor de eerste 50 gezinnen. Ongeveer 50 tot slaaf gemaakte personen werden naar de locatie gestuurd om deze bouwrijp te maken. Het voorstel van de Paramaribo-architect DeMesquita werd te duur geacht (fl. 1000,- per huis inclusief schilderwerk en dakspanten), en na vervanging van de planken en dakshingles door eenvoudige palissades en bedekking met troelibraderen (strohutten), werd de aanbesteding gegund aan de meestertimmerman Halfhide voor fl. 700 per huis. Anderen noemen fl. 520 en fl. 250, respectievelijk (uit Bijdragen tot de kennis der Nederlandse en vreemde koloniën. Van der Post Jr, Utrecht, 1847, pp 478-479).

De werkzaamheden begonnen eind 1844 en vorderden met veel moeite. Gezien het negatieve advies van Betting aarzelde gouverneur Elias om verder te gaan en gaf hij meer geld uit. Begin 1845 was al fl. 39.029,17 aan de voorbereidingen in Groningen en Voorzorg besteed. Bovendien was hij verwickeld in een bittere strijd met plantage-eigenaren over een nieuw reglement voor tot slaaf gemaakte personen en over de betalingsmethoden met *Agio*¹. Hij vroeg om zijn ontslag en bereidde zich voor om terug te keren naar het moederland. Ondertussen hadden de dominees Copijn en Van den Brandhof zo'n 50 gezinnen, voornamelijk boeren uit het midden van Nederland, en enkele ongehuwde jongeren, ingeschreven voor hun plan. De meesten van hen hadden hun baan opgezegd en waren tot hun reis naar Suriname voor voedsel en onderdak afhankelijk van overheidsuitkeringen. Als gevolg daarvan oefende de Nederlandse overheid druk uit op het project.

De eerste twee schepen met kolonisten arriveerden op plantage Voorzorg, de aangewezen kolonisatieplaats aan de Saramacca rivier. Op 20 juni 1845 kwam de Susanna Maria aan met 17 gezinnen en 13 vrije arbeiders, in totaal 104 individuen, en op 22 juni kwamen met de Noord-Holland 12 gezinnen, en 15 vrije arbeiders, in totaal 86 individuen. Zij werden gevolgd door de Antonie & Eugenie op 12 juli met 21 gezinnen, in totaal 124 individuen, en de Phoenix op 3 augustus met 37 individuen. De lokale overheid was er niet in geslaagd de beloofde voorzieningen te realiseren: Voorzorg bood weinig meer dan een slecht drooggelegd moeras en minder dan een derde (13) van de benodigde vijftig huizen was bewoonbaar, terwijl er nog twintig vanaf de grond moesten worden opgebouwd. De levensomstandigheden waren erbarmelijk: boeren zaten overvol in kleine hutjes vol ratten, op een dieet van koekjes met gebakken spek en gezouten vlees, met brak rivierwater als drinkwaterbron en dit alles onder een intense tropische zon. Binnen twee weken na aankomst brak er een epidemie uit onder de Nederlandse kolonisten. Uit voorzorg gingen de kolonisten van het laatste schip van boord op een andere plantage, Mijn Vermaak, die dicht bij de zee lag. Echter, twee van hen overnachtten op Voorzorg en kwamen in contact met de slachtoffers op Voorzorg. Dat bleek voldoende om de ziekte bij terugkeer naar Mijn Vermaak op hun families over te dragen. Dit veroorzaakte ook op die plantage een uitbraak van de ziekte. In totaal stierven binnen enkele maanden ongeveer 189 van de 384 kolonisten (Tabel S2.1). N.b. de totalen zijn niet zomaar op te tellen, omdat er kinderen werden geboren (bijvoorbeeld 5 tijdens de reis met Antonie en Eugenie) en sommige kolonisten later in 1845 arriveerden.

Een commissie van regeringsartsen, waaronder Horstman uit Paramaribo, werd gestuurd om de uitbraak te onderzoeken en stelde de diagnose "maag-galkoorts", gekenmerkt door "een nerveuze koorts" met "een rot karakter".

Helaas gaven ze geen systematische beschrijving van de klachten en lichamelijke bevindingen, noch bijzonderheden over het natuurlijke beloop van de ziekte. De kolonisten die het overleefden, werden overgebracht van Voorzorg naar Groningen, de voormalige militaire post aan de andere, hoge en

¹ *Agio is het verschil tussen de uitgifteprijs van een aandeel en de nominale waarde van dat aandeel. Als een bedrijf aandelen uitgeeft boven de nominale waarde per aandeel, wordt het extra bedrag dat door beleggers wordt betaald agio genoemd*

Bijlage 2. Geschiedenis van een kolonisatiepoging

droge kant van de Saramacca-rivier. Vervolgens bleven de overlevenden van de uitbraak vrijwel ziektevrij, met slechts enkele sterfgevallen te betreuren, totdat in 1851 een epidemie van gele koorts door het hele land raasde. Gele koorts doodde 27 personen onder een bevolking van 122 overgebleven kolonisten, en trof ook degenen die door de eerste epidemie waren getroffen. In 1853 maakte de Nederlandse regering een einde aan de mislukte kolonisatiepoging. Van den Brandhof keerde terug naar Nederland. De meeste nakomelingen van de kolonisten, later 'Boeroes' genoemd, Nederlandse Surinamers, slaagden erin een bestaan op te bouwen nabij Paramaribo.

Tabel S2.1

Aantal kolonisten dat in 1845 arriveerde in Voorzorg, Groningen en Mijn Vermaak aan de Saramacca rivier in Suriname, en het aantal sterfgevallen tijdens de uitbraak, volgens verschillende primaire brondocumenten. Periode is vanaf de aankomst van de kolonisten tot januari 1846, tenzij anders aangegeven.

No. of colonists who arrived in Suriname		Born in Suriname		Died		Remaining on Dec 15 st , 1845		Primary source
male	female	male	female	male	female	male	female	
193 *)	178	1	2	89 **)	93	105	87	Van den Brandhof (1845)
386				186				De Castelnau (1847)
194	176		4	93	91			Copijn (1855)
384				189				Ministerial Report (1857)
384				189				Muller and Hoekstra (1895)
192	174	1	2	88	90			Cartier-Van Dissel (1937)

*) exclusief de familie Rijdsijk (5 mannen, 2 vrouwen waarvan overleden: 3 mannen en 2 vrouwen)

***) inclusief 2 kinderen overleden tijdens de boottocht naar Suriname (1 man, 1 vrouw)

- Van den Brandhof en Van De Grompel. Bijlage bij rapportage van de bestuurder der kolonisatie, 16 december 1845; KITLV archief Van den Brandhofnr. 72.

- De Castelnau F. Essai de colonisation européenne á Groningue. In: Revue colonial. Edité par imprimerie Royale, Paris, 1847.

- Copijn A. Schets van de lotgevallen der kolonisten die aan de bewijs van de Europeesche kolonisatie aan de Saramacca hebben bewezen. West-Indië 1855;1: 241-55.

- Verslag van het beheer en staat der Nederlandse bezittingen en koloniën in Oost- en West-Indië en ter kust van Guinea over 1849, ingediend door den minister van koloniën. Sectie K. kolonisatie; blz. 357-63. Utrecht, Kemink en Zoon, 1857.

- Muller JE, Hoekstra C. Het vijftigjarig jubileum der boeren in Suriname. 1845 – 21 juni – 1895. Uitgeverij B Heijde, Suriname, 1895.

- Verkade-Cartier van Dissel EF. De mogelijkheid van landbouwkolonisatie voor blanken in Suriname. Academisch proefschrift, Amsterdam, 1937.

De uitbraak trof ook de bemanning aan boord van de schepen die hen naar Suriname en Voorzorg hadden gebracht, en daar respectievelijk 14 dagen (Susanna-Maria), 13 dagen (Noord-Holland) en 7 dagen (Antonie & Eugenie) bleven, alvorens naar Paramaribo te varen. Tot de zieken behoorden ook de bemanningsleden van drie overheidsschepen (Henrietta, De Beschermer en De Brak) die de schepen assisteerden tijdens hun reis over de Saramacca-rivier en enkele dagen in Groningen verbleven. Zo vermeldt Van den Brandhof in een brief aan Sloet van 14 september dat kapitein Hansen van de schoener Henrietta in Paramaribo aan de ziekte was overleden. Veel bemanningsleden van het brikship De Brak, dat voor anker lag aan de monding van de Saramacca-rivier, assisteerden aan boord van de Antonie & Eugenie bij het navigeren over de rivier en het van boord gaan, en werden ziek bij terugkeer naar hun Post-Nassau (hoofdstuk, figuur 2), zoals blijkt uit een verzoek om hulp van hun commandant Holl, dat op 19 juli naar de gouverneur werd gestuurd.